

Verksamheten vid Centrum för arbets- och miljömedicin under 2013

Redovisning till Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen
vid Stockholms läns landsting

Titel: **Verksamheten vid Centrum för arbets- och miljömedicin under 2013**

Rapport: 2014:01

ISBN: 978-91-982104-0-8

Centrum för arbets- och miljömedicin arbetar för att minska arbets- och miljörelaterad ohälsa genom att identifiera och förebygga olika risker i arbets- och omgivningsmiljön. Vi arbetar med patientutredningar och kartläggning av risker, informationsspridning, undervisning och forskning.

Läs mer på webben: camm.sl.se

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
1. Basuppdrag	6
1.1 Patientmottagning för Arbets- och miljömedicin	6
1.2 Patientmottagning för Arbets- och miljödermatologi (Hudallergimottagningen)	6
1.3 Riskidentifiering, kartläggning och kunskapsgenerering	7
1.3.1 Psykosociala arbetsmiljöförhållanden och belastningsergonomi	7
1.3.2 Kemiska och fysikaliska arbetsmiljöfaktorer	8
1.3.3 Arbets- och miljöbetingade hudsjukdomar	8
1.3.4. Omgivningsmiljö	9
1.4 Kunskapsstöd och kunskapspridning	10
1.4.1 Seminarier	10
1.4.2 Utbildningar	11
1.4.3 Faktablad	11
1.4.4 Nyhetsbrev, kunskapsstöd och instrumentutyrning	11
1.4.5 Rapportserien vid Centrum för arbets- och miljömedicin	11
1.4.6 Böcker mm	12
1.4.7 Webbplatser	12
1.4.8 Övrigt kunskapsstöd, nätverk, samarbeten mm	12
2. Särskilda uppdrag	14
2.1 Arbets- och miljöhälsorapportering	14
2.1.1 Arbetshälsorapportering	14
2.1.2 Miljöhälsorapportering	14
2.2 Skolans arbetsmiljö – Hälsosam yrkesdebut	14
2.3 Hälsöfrämjande skola – hälsoarbete i skola och förskola	15
2.4 Stöd till SLL personal – Goda Arbetsförhållanden, inriktning för arbetsmiljö- och hälsoarbetet 2012-2014	15
2.5 Kartläggning av omgivningsbuller	15

Sammanfattning

Denna verksamhetsberättelse omfattar den HSF-finansierade verksamheten vid Centrum för arbets- och miljömedicin under 2013. Den relaterar till uppdragsavtalet mellan Centrum för arbets- och miljömedicin och Hälso- och sjukvårdsförvaltningen från 2013-02-12. Centrum för arbets- och miljömedicin har också bidrag från Landstingsstyrelsens förvaltning, LSF, för utbildning av ST-läkare och kombinationstjänster, samt från Karolinska Institutet för utbildning och forskning. Dessa verksamheter redovisas inte i denna verksamhetsberättelse.

Verksamheten vid patientmottagningarna för arbets- och miljömedicin respektive arbets- och miljödermatologi har som helhet ökat något jämfört med 2012, och under 2013 hade patientmottagningarna totalt 550 nybesök. Andelen remisser från primärvården ökar medan vi ser en viss minskning av remisser från företagshälsovården. Bland remisserna till arbets- och miljömedicinska mottagningen finns en stor andel patienter med besvär kopplade till inomhusmiljön, exempelvis fuktskador och mögel. Andra stora grupper är besvär relaterade till exponering för kemikalier på arbetet, följt av vibrations-skador och besvär vid exponering för hårdplaster. Bland remisserna till arbets- och miljödermatologiska mottagningen dominerar hudbesvär hos frisörer, sjukvårdspersonal och målare men även besvär i inomhusmiljön såväl i arbetet som i bostaden förekommer. Den medicinska verksamheten kvalitetssäkras kontinuerligt.

Inom området riskidentifiering, kartläggning och kunskapsgenerering samarbetar Centrum för arbets- och miljömedicin med Karolinska Institutet, vilket säkerställer att det regionala arbetet bedrivs med hög vetenskaplig kompetens. Personalen vid Centrum för arbets- och miljömedicin medverkar också i rent akademisk forskning. Denna verksamhet finansieras genom externa forskningsbidrag. Verksamheten innefattar en rad projekt inom områdena A) Psykosociala arbetsmiljöförhållanden och belastningsergonomi, B) Kemiska och fysikaliska arbetsmiljöfaktorer, C) Arbets- och miljöbetingade hudsjukdomar samt D) Omgivningsmiljö.

Den enskilt största delen av resurserna vid Centrum för arbets- och miljömedicin satsas på kunskapsstöd och kunskapsspridning. Under 2013 har totalt 19 seminarier arrangerats, med totalt cirka 1 100 deltagare från exempelvis primärvård, företagshälsovård och myndigheter. Vi har också arrangerat flera utbildningar, exempelvis i arbetsskadebedömning för Försäkringskassan, och i arbetsmiljökunskap för sjukgymnaster och hygiensjuksköterskor. Medarbetare

vid Centrum för arbets- och miljömedicin medverkar i akademisk utbildning vid Karolinska Institutet, vilket ersätts med särskilda medel. I faktabladserien om Arbetsmiljö och hälsa har vi gett ut ett faktablad om inomhusklimat och hälsa som handlägningsstöd till företagshälsovård och primärvård, samt en broschyr om säkert arbete med epoxiplast vid stamreovering genom så kallad relining.

Under 2013 producerades åtta elektroniska nyhetsbrev i serien "Arbetsmiljö och hälsa" och fem brev i serien "Miljö och hälsa". Breven har cirka 2 000 prenumeranter vardera. Vi har även besvarat telefon- och mailförfrågningar från företagshälsovård, primärvård, kommunala miljökontor och andra myndigheter samt från allmänheten. Detta sker fortlöpande av läkare, yrkeshygieniker, miljöhygieniker och toxikolog. Totalt har ca 1 000 samtal/mail besvarats under 2013.

Centrum för arbets- och miljömedicin har gett ut fyra rapporter i den egna rapportserien, och medarbetare har medverkat i en rad böcker. Vår webbplats www.jobbafrisk.se informerar om allergirisker inom olika yrken och ger råd om yrkesval för allergiker. Jobbafrisk har under 2013 överförs till ny teknisk plattform för att underlätta att ta emot och besvara frågor via webben, och anpassning för smartphones har påbörjats. Vi medverkar också i webbplatsen viss.nu med beslutsstöd till primärvården vid utredning av arbetsrelaterade sjukdomar/besvär. Medarbetare vid Centrum för arbets- och miljömedicin medverkar även i en rad olika nätverk, vilket är viktiga kanaler för kunskaps-spridning.

Bland de särskilda uppdragen har en miljöhälsorapport för Stockholms län publicerats och spritts under 2013. Projektet "Hälsosam yrkesdebut", som är inriktat på att ge studie- och yrkesvägledare bättre förutsättningar att vägleda ungdomar till ett hälsosamt yrkesval, har startat. Vidare har ett projekt om Hälsöfrämjande skola projekterats i samarbete mellan Centrum för arbets- och miljömedicin och Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin respektive Centrum för hälsoinformatik och sjukvårdsforskning. Under 2013 har vi även startat ett projekt för kvalitetssäkrade och harmoniserade bullerkartläggningar av kommunerna inom Stockholms län.

Utöver detta utvecklas vårt arbete med att agera kunskapsstöd till personal vid Stockholms läns landsting och vi har fått ett uppdrag att utvärdera arbetsmiljölyftet för bättre arbetsmiljö inom Stockholms läns landsting.

1. Basuppdrag

1.1 Patientmottagning för Arbets- och miljömedicin

Patientmottagningen för Arbets- och miljömedicin utreder fall av misstänkt arbetsbetingade sjukdomar och besvär (utom hudsjukdomar) på remiss från primärvård, företagshälsovård och andra läkare. Läkare, yrkeshygieniker, miljöhygieniker, ergonom, psykolog, sjuksköterska, kurator, medicinsk sekreterare och receptionist medverkar i verksamheten.

Inflödet av remisser har ökat under 2013 jämfört med 2012. Under 2013 har 267 nybesök och 19 återbesök hos läkare genomförts, varav 176 patienter även träffat yrkeshygieniker (inklusive 43 arbetsplatsbesök), 64 har träffat miljöhygieniker (inklusive 56 hembesök), 19 har träffat ergonom (inklusive 1 arbetsplatsbesök), 21 har träffat kurator och 17 har träffat psykolog.

Psykolog har även haft 118 återbesök inkluderande stöd och KBT-kontakter, arbetsskadetredningar och utredning av lösningsmedelskada med testning. Psykolog har också utrett sju patienter avseende arbetsrelaterad stress, utan föregående läkarkontakt. Sjuksköterskan har vid flertalet av nybesöken tagit blodprover, samt i många fall genomfört spirometri och mätning av kväveoxid i utandningsluft. Mottagningen utreder också arbetsmiljö- och miljörisiker för gravida utan remiss, cirka 25 gravida har utretts under året.

En stor del av remisserna rör inomhusmiljön – besvär knutna till exempelvis fuktskador och mögel, på arbetet eller i bostaden. Andra stora grupper är besvär relaterade till exponering för kemikalier på arbetet, följt av vibrationsskador och besvär vid exponering för hårdplaster. Andra exponeringar är exempelvis belastning och psykosocial arbetsmiljö.

Loggkontroller enligt SALA (Systematisk Automatiserad Logganalys) för granskning av journalöppningar i Take Care har genomförts varje månad.

Kvalitetssäkring av egna verksamheten sker fortgående. Under 2013 har uppdatering kvalitetsdokumentation avseende rutiner vid patientutredningar (medicin, administration, yrkes- och miljöhygien, ergonomi, psykosocialt, kurator) genomförts och vi har publicerat detaljerad statistik för 2012 års patientverksamhet i rapport 2013:3 ”Patientstatistik 2012, Arbets- och miljömedicinska mottagningen”.

1.2 Patientmottagning för Arbets- och miljödermatologi (Hudallergimottagningen)

Hudallergimottagningen utreder patienter med arbets- och miljödermatologiska symptom samt komplicerade fall av kontaktallergier. I detta arbete deltar läkare, yrkeshygieniker, testsköterska, sjuksköterska, kurator och receptionist.

Inflödet av remisser under 2013 var i samma storleksordning som året innan: 439 remisser har bedömts. Dessa remisser gav upphov till 287 nybesök, alltså påbörjad klinisk utredning hos läkare. Kurator har medverkat i utredningarna av 100 av våra patienter, yrkeshygieniska utredningar inleddes i 109 patientfall. Som ett led i diagnos av kontaktallergi har testsköterska utfört lapptester i 276 fall. Hos 17 patienter utförde sjuksköterska allergitester vid vår samarbetspartner Lung-Allergi-kliniken vid Karolinska Sjukhuset i Solna.

En stor del av remisserna handlar om hudbesvär hos frisörer, sjukvårdspersonal och målare men även besvär i inomhusmiljön, såväl i arbetet som i bostaden, förekommer. Patientmaterialet visar på flera tendenser. Remisser från primärvården har ökat och remisser från företagshälsovården har minskat.

Patientmottagningen för arbets- och miljödermatologi medverkar i Svenska kontaktdermatitgruppens multicenterstudie genom att lapptesta omkring 200 patienter för bättre diagnos av kontaktallergi mot parfymämnen.

Vid mottagningen sidoutbildas/handleddes ST-läkare inom olika basspecialiteter. Under 2013 utbildade vi tre ST-läkare inom hud- och könssjukdomar.

Loggkontroller enligt SALA (Systematisk Automatiserad Logganalys) för granskning av journalöppningar i Take Care har genomförts varje månad. Kvalitetssäkring av egna verksamheten pågår fortgående. Vi har arbetat med att få fram bättre metoder för detaljerad patient- och sjukdomsstatistik för patientverksamheten, kvalitetssäkringsdokument för hygienrutiner, handläggning av MRSA-patienter och hud-allergimottagningens administrativa rutiner. Arbetsgrupper har bildats för att utveckla administrativa rutiner.

1.3 Riskidentifiering, kartläggning och kunskapsgenerering

Centrum för arbets- och miljömedicin samarbetar med Karolinska Institutet vilket bidrar till att det regionala arbetet bedrivs på en hög vetenskaplig nivå. Personal medverkar också i mer renodlat akademisk forskning men denna finansieras då genom externa forskningsbidrag.

1.3.1 Psykosociala arbetsmiljöförhållanden och belastningsergonomi

Flera projekt är inriktade på metodutveckling för att säkerställa en bra arbetsmiljö inom området belastningsergonomi. Exempel på detta är OBS-projektet: Utvärdering av sex olika observationsmetoder för ergonomisk riskbedömning av handintensivt repetitivt arbete. I projektet ”Arbetsinnehåll och belastningsergonomiska konsekvenser av Lean Production – en interventionsstudie” har 24 heldagsmätningar av fysisk arbetsbelastning vid läkemedelsproduktion genomförts. I projektet ”Sophämtarnas arbetsmiljö – allas ansvar”, har 36 heldagsmätningar (majoriteten av dem inom Stockholms läns landsting) av fysisk arbetsbelastning genomförts.

Ett fokusområde är vilken betydelse faktorer på organisationsnivå har för arbetstagares hälsa. I det nyligen avslutade HOFF-projektet (Hälsa och framtid i kommuner och landsting) studeras vilka faktorer på organisationsnivå som kännetecknar verksamheter inom kommuner och landsting med låg sjukfrånvaro. Rapporten ”Hälsa och framtid i kommuner och landsting”, rapport 2013:1 i rapportserien vid Centrum för arbets- och miljömedicin, har publicerats och en fortsättning på HOFF, inriktad på ideella organisationer, planeras.

Andra studier är inriktade på arbetsplatsens betydelse för arbetsfrånvaro respektive möjligheten att få anställning efter sjukskrivning. Ett projekt undersöker frånvaro från arbetet med ersättning från sjuk- och föräldraförsäkring på kvinno- och mansdominerade arbetsplatser och om denna frånvaro varierar med avseende på bransch, arbetsplatsens storlek och genomsnittlig ålder samt utbildningsnivå på arbetsplatsen. Projektet ”Utveckling av mätmetoder för ekonomisk nytta av preventiva insatser på arbetsplatsen” undersöker effekter av förebyggande insatser.

Flera projekt är inriktade på företagshälsovårdens arbete. Projektet ”Företagshälsovårdens hälsoundersökningar – Health examinations” utvärderar och ger underlag för vidareutveckling av företagshälsovårdens arbete med hälsoundersökningar. FÖRA-projektet (Företagshälsovårdens rehabiliteringsarbete) identifierar och vidareutvecklar framgångsrika metoder och arbetssätt för företagshälsovården i arbetet med tidig arbetslivsinriktad rehabilitering inom vård- och omsorgsförvaltningar i kommuner och landsting. En rapport i Centrum för arbets- och miljömedicins rapportserie är under utarbetande och ett seminarium kommer att hållas under hösten 2014.

Projektet MIINA (Metod för individuell utredning och intervention vid nydebuterad arbetsrelaterad psykisk ohälsa) har ett etablerat samar-

bete med primärvården och företagshälsovården. Projektet innebär utveckling, utvärdering och utbildning i en utredningsmetod för företags- hälsovården och primärvården för att undersöka arbetsvillkor och dessas relation till psykisk ohälsa hos individer.

I SHIP (Studie av ett Hälsoförebyggande Interventions- och Implementeringsprojekt) utvärderas ett ettårigt interventions- och implementeringsprogram, som genomförs i företagshälsovårdens regi, inom en stor kriminalvårdsanläggning. För utvärdering används bland annat metoder att dokumentera sömnkvalitet (sömn-dagbok och så kallad sömnklocka som registrerar sömn) – ett samarbete med Stockholm Stress Center.

Projektet ”Prognostisk betydelse av sårbarhetsfaktorer för hälsoutveckling efter utbyte av amalgamfyllningar” slutrapporteras till Socialstyrelsen 2014.

1.3.2 Kemiska och fysikaliska arbetsmiljöfaktorer

En kunskapssammanställning angående kemiska och psykosociala arbetsmiljöfaktorer som orsak till stroke har publicerats. Centrum för arbets- och miljömedicin har även slutfört studier av arbetsorsakad kronisk sjukdom bland hårfrisörer, svetsare, sotare och bagare.

Kockprojektet, som undersöker exponering och risken för lungcancer och hjärtinfarkt hos kockar och annan kökspersonal, har avslutats under 2013. I projektet ingår en kartläggning av exponering för partiklar, polyaromatiska kolväten och kvävedioxid i restaurangkök inom Stockholms län. En studie om kvartsexponering i Gustavsbergs porslinsfabrik har slutförts. Kvartsexponeringen i porslinsfabrikens olika avdelningar har kartlagts och sjuklighet i hjärtinfarkt och cancer samt dödlighet hos anställda på fabriken har studerats i relation till exponeringen. Resultaten har presenterats på nationella och internationella konferenser under 2013.

Centrum för arbets- och miljömedicin bidrar också med riskidentifiering avseende exponering för pentaklorfenol i samband med utbyte av bultar på Wasaskeppet. Detta är en riktad gruppundersökning med medicinsk bedömning och information till exponerade och rådgivning om skyddsutrustning.

Ett projekt om yrkesexponering för partiklar och risk för hjärtinfarkt med speciellt fokus på könsbetingade skillnader pågår. Under 2013 har en jobbexponeringsmatris med partikelexponering vidareutvecklats och analysarbetet har inletts.

Ett forskningsprojekt om yrkesbuller under graviditet och fosterpåverkan i form av hörselskada och fostertillväxt pågår. Under 2013 färdigställdes analyser för det första delarbetet.

Centrum för arbets- och miljömedicin har även medverkat som expert till Världshälsoorganisationen, WHO, angående cancerrisker bland asfaltarbetare vilket har resulterat i en rapport publicerad 2013.

Vi har även en roll i kunskapsuppbyggnad och bevakning avseende elektromagnetiska fält. Projektet ”Effekter av radiofrekventa fält från 3G mobiltelefoner på sömn och kognitiva funktioner, en provokationsstudie” slutrapporterades 2013. I projektet COSMOS, en prospektiv kohortstudie av mobiltelefonanvändare, genomfördes under 2013 den första uppföljningsenkäten avseende hälsa och mobiltelefonanvändning, fyra år efter basundersökningen.

Vidare har ett flertal vetenskapliga studier av arbetsmiljörelaterade orsaker till hjärt-kärlsjuklighet, cancer, MS och reumatoid artrit publicerats under 2013, samt vetenskapliga arbeten om buller och partikelexponering.

1.3.3 Arbets- och miljöbetingade hudsjukdomar

Centrum för arbets- och miljömedicin har medverkat i nationella multicenterstudier avseende kontaktallergi mot metylisotiazolinon

(konserveringsmedel), parfymämnen, textilfärger och formaldehyd (konserveringsmedel). Dessa resultat leder till uppdatering av de nationella riktlinjerna för utredning av patienter med misstänkt kontaktallergi genom en ändrad basserie för allergiutredning.

Vi deltog i Kriteriegruppens arbete för hygieniska gränsvärden samt i EPOS/COST action TD1206, vilket är ett europeiskt samarbetsprojekt för förebyggandet av arbetsdermatologiska sjukdomar.

Som en del av vårt arbete med epidemiologisk bevakning angående hudallergi mot kemikalier rapporterar vi alla testresultat till ett nationellt kvalitetsregister om lapptestning. Detta innebär kring 200 tester med bedömningar för 2013.

I ett projekt om frisörernas arbetsmiljö, exempelvis arbete med cancer- och allergiframkallande hårfärgningsmedel vid färgning och klippning, har kunskapssammanfattningsfasen avslutats. Målet är att minska risken för kontaktallergiskt handeksem och andra skadliga effekter av hårfärgämnen hos frisörer genom att ta fram rekommendationer för ett sätt att arbeta som minskar hudexponeringen. Utifrån resultaten i projektet ska ett informationsmaterial tas fram till frisörerna där de informeras om bästa sättet att arbeta för att minimera exponering för hårfärger och andra skadliga hudexponeringar, vilket handskmaterial de bör använda samt hur frisörer ska sköta om sin hud för att förebygga problem med allergiskt eller irriterande kontakt-eksem. Resultaten ska presenteras vid möten med verksamma inom fältet arbets- och miljömedicin och representanter för frisörer och ansvarig myndigheter samt spridas till frisörerna, bland annat via deras branschtidningar.

Under 2013 genomfördes en större gruppstudie på grund av lokala larm om anhopning av nässelutslagsliknande hudsymtom hos 40-50 arbetare vid Fortums sopförbränningsanläggning i Högdalen. Den mest sannolika orsaken var glasfiberdamm. Genom gruppundersökning,

litteraturstudier samt samtal med experter och företagshälsovård kunde vi ge underlag för förebyggande åtgärder.

Under 2013 startade vi ett projekt med vidareutveckling av vår lapptestdatabas och bearbetningsprogram till denna. Med den nya mjukvaran som beräknas vara färdig under 2014 kommer vi att kunna erbjuda betydligt mer avancerade analyser av skadlig hudexponering i vårt patientmaterial och därigenom även i samhället.

1.3.4. Omgivningsmiljö

Flera projekt pågår om buller, luftföroreningar, inomhusmiljö, klimatets påverkan på människors hälsa samt allergi med särskild inriktning mot allergi och luftvägssjukdomar hos barn.

Under 2013 har projektet Bamse (barn, allergi, miljö, Stockholm, epidemiologi) slutfört 16-årsuppföljningen. 78 procent av den ursprungliga kohorten besvarade enkäter och 64 procent deltog i den kliniska undersökningen. Upprättning av databas, databearbetning och analyser pågår under 2014.

Fältarbete/datainsamling av projektet "Befolkningens exponering för sot, cancerframkallande ämnen i storstadsmiljö" avslutades. Databearbetning, sammanställning av resultaten pågår under 2014.

När det gäller kartläggning av känsliga grupper för akuta effekter av luftföroreningar har upprättning av databas för Stockholms län, med samtliga dödsfall för perioden 1990-2010, avslutats. Analys av materialet pågår och rapportering ska ske under 2014.

Även när det gäller hjärtstopp utanför sjukhus och påverkan från luftföroreningar och temperatur har analyser av effekten av luftföroreningar rapporterats. Motsvarande rapportering om effekten av utomhustemperaturen kommer under 2014.

Inom området luftföroreningar och demens har ett samarbete med Aging Research Center (ARC) inletts och en gemensam databas upprättats. Analys och rapportering kommer att ske under 2014.

Samarbete har även inletts med Naturhistoriska Riksmuseet kring klimatförändring och pollen-säsonger. En rapport ges ut under 2014.

Centrum för arbets- och miljömedicin medverkar även i Världshälsoorganisationens, WHO:s, arbete med nya rekommendationer om riktvärden för buller, baserat på hälsokonsekvenser av icke hörselskadande buller.

1.4 Kunskapsstöd och kunskapsspridning

1.4.1 Seminarier

Centrum för arbets- och miljömedicin har arrangerat 19 seminarier med totalt cirka 1 100 deltagare under 2013.

8/2 Mätning och riskvärdering – hand-, arm- och helkroppsvibrationer

Målgrupp: Arbetsmiljöingenjörer och konsulter inom området. 24 deltagare.

12/3 Trafikbuller och planering IV

Målgrupp: Hälsoskyddsinspektörer m fl. Arrangör: Bullernätverket. 50 deltagare.

15/3 Konflikter, utfrysning och mobbning på jobbet – orsaker och åtgärder

Målgrupp: Personal inom företagshälsovård, primärvård, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, HR, chefer, skyddsombud m fl. 50 deltagare.

20/3 Fukt och mögel – Byggnadsteknik

Arrangör: Hälsoskyddsnätverket. Målgrupp: Hälsoskyddsinspektörer. Ca 70 deltagare.

10/4 Fukt och mögel – Juridisk vägledning

Arrangör: Hälsoskyddsnätverket. Målgrupp: Hälsoskyddsinspektörer. Ca 70 deltagare.

12/4 Radiofrekventa fält och trådlösa nätverk – en anledning till oro?

Målgrupp: Företagshälsovård, primärvård, myndigheter, miljöinriktad personal inom landsting,

kommuner och länsstyrelser, HR, chefer, skyddsombud m fl. 60 deltagare.

18/4 Luft och buller i vår växande storstadsregion. Regionala miljödagen 2013

Målgrupp: Tjänstemän och politiker i länets kommuner. Arrangör: Regionala miljögruppen. 200 deltagare.

24/4 och 14/5 Allergi och miljö

Målgrupp: Skolsköterskor. Sammanlagt 100 deltagare.

24/5 Arbetets betydelse för uppkomst av besvär i nacke och armar

Målgrupp: Företagshälsovård, primärvård, rehabilitering, ortopedi eller annan specialistvård. Myndigheter, försäkringsverksamhet, huvudskyddsombud. 77 deltagare.

15/9 Miljöhälsorapport Stockholms län 2013 – Barn och ungdomar

Målgrupp: Tjänstemän, beslutsfattare och myndigheter inom miljö- och hälsoskydd. 58 deltagare.

20/9 Hälsobesvär av inomhusmiljön på arbetsplatser och i bostäder

För teknisk personal inom kommuner, fastighetskontor, fastighetsägare, fastighetsskötare etc. 20 deltagare.

4/10 Hälsobesvär av inomhusmiljön på arbetsplatser och i bostäder för

Företagshälsovården, arbetsmiljöingenjörer. 22 deltagare.

18/10 Vilken nytta gör företagshälsans hälsoundersökningar?

Målgrupp: Personal inom företagshälsovård och HR, chefer, skyddsombud m fl. 70 deltagare.

8/11 Hälsobesvär av inomhusmiljön på arbetsplatser och i bostäder

För personal från ofta drabbade arbetsplatser, (för-)skolor och andra inkl. arbetsgivare och skadeutredare. 24 deltagare.

8/11 Buller i planeringen

Arrangör: Bullernätverket. 70 deltagare.

21/11 Allergi och miljö

Målgrupp: Hälso- och sjukvårdspersonal.
24 deltagare.

29/11 Sömnens betydelse för arbetsförmåga och sjukskrivning

Målgrupp: Personal inom företagshälsovård och, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, HR, chefer, skyddsombud m fl. 29 deltagare.

29/11 Allergi i förskola och skola

Målgrupp: Hälsoskyddsinspektörer. Arrangör: Hälsoskydds nätverket. 80 deltagare.

1.4.2 Utbildningar

Centrum för arbets- och miljömedicin har genomfört fem utbildningstillfällen, för handledare vid Försäkringskassan, om exponeringsutredningar vid belastningsskador. Utbildningen, där cirka 100 handledare deltog, finansierades av Försäkringskassan.

Vi har även genomfört utbildning under tre kursperioder (med en samlingsdag vardera) för ett 30-tal arbetsskadehandledare vid Försäkringskassan på nationell nivå. Utbildningen, som finansierades av Försäkringskassan, handlade om arbetsmiljörisiker inom det psykosociala respektive kemiska området.

Centrum för arbets- och miljömedicin har medverkat på konferens anordnad av Nordiska Ergonomisällskapet, samt varit huvudman för, och anordnat två möten i, ErgoVision – ett nordiskt nätverk för synergonomer som stöds av Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, FAS.

Vi har även medverkat i heldagsutbildning om arbets- och miljödermatologi (ST-kurs för företagsläkare ordnat av Uppsala universitet) samt en halvdagsutbildning till ST-läkare i hud- och könssjukdomar i Karlstad. När det gäller sjukgymnaster har Centrum för arbets- och miljömedicin medverkat i den nationella utbildningsdagen "Hållbar arbetshälsa: Sjukgymnastens roll i att främja, stärka och bedöma arbetsförmåga". Dessutom har vi deltagit i Metodics rehabdagar men föreläsning om arbetslivsinriktad rehabilitering inom företagshälsovården.

Centrum för arbets- och miljömedicin har även medverkat i landstingets smittskyddsarbete genom att ge fem föreläsningar.

1.4.3 Faktablad

Ett faktablad om inomhusmiljö är färdigställt och tillgängligt via vår webbplats samt i tryck.

Centrum för arbets- och miljömedicin har i samarbete med Institutet för miljömedicin vid Karolinska Institutet producerat en folder om risker och förebyggande åtgärder kring arbete med relining (användning av epoxiplast vid arbete med stambyte). Den har fått mycket stor spridning och är tryckt i 5 000 exemplar.

1.4.4 Nyhetsbrev, kunskapsstöd och instrumentuthyrning

Åtta e-nyhetsbrev i serien "Arbetsmiljö och hälsa" och fem brev i serien "Miljö och hälsa" har producerats under 2013. Brevens har cirka 2 000 prenumeranter vardera.

Centrum för arbets- och miljömedicin har besvarat telefon- och mailförfrågningar från företagshälsovård, primärvård, kommunala miljökontor och andra myndigheter, samt från allmänheten. Detta sker fortlöpande av läkare, yrkeshygieniker, miljöhygieniker och toxikolog. Totalt besvarades 1 000 samtal/mail under 2013.

Vid 40 tillfällen under 2013 hyrde Centrum för arbets- och miljömedicin ut instrument till arbetsmiljöingenjörer vid företagshälsovården. I samband med detta sker ofta kunskapsstöd avseende mätstrategi och utvärdering av resultat. Vi bistod även landstinget med expertstöd vid upphandling av kemisk-tekniska produkter.

1.4.5 Rapportserien vid Centrum för arbets- och miljömedicin

2013:01. Hälsa och framtid i kommuner och landsting – Ett forskningsprojekt om friska organisationer

Magnus Svartengren, Ulrich Stoetzer, Marianne Parmasund, Tomas Eriksson, Åsa Stöllman och Eva Vingård. Centrum för arbets- och miljömedicins rapportserie, 2013:01

2013:02. Hållbara arbetsförhållanden? En undersökning om distributionsförarens arbetsförhållanden, arbetsverktyg samt deras arbetsrelaterade välbefinnande och hälsa

Ingela Målqvist, Mikael Forsman. Centrum för arbets- och miljömedicins rapportserie, 2013:02

2013:03. Patientstatistik 2012 – Arbets- och miljömedicinska mottagningen

Carolina Bigert, Alkistis Nalbanti. Centrum för arbets- och miljömedicins rapportserie, 2013:03

2013:04. Miljöhälsorapport Stockholms län 2013 – Barn och ungdomar

Antonios Georgelis, Anne-Sophie Merritt, Niklas Andersson, Tom Bellander. Centrum för arbets- och miljömedicins rapportserie, 2013:04

1.4.6 Böcker mm

Centrum för arbets- och miljömedicins medarbetare har medverkat i:

Nationell Miljöhälsorapport 2013, utgiven av Institutet för miljömedicin vid Karolinska Institutet.

En antologi om arbetslivsriktad rehabilitering (Studentlitteratur).

Nordiska expertgruppens arbete med kriteriedokumentet "Health Risks from Chemicals" avseende kemikalier och hjärt- och kärlsjuklighet, i samarbete med Institutet för miljömedicin vid Karolinska Institutet.

Handbook on the Toxicology of Metals, i samarbete med Institutet för miljömedicin vid Karolinska Institutet, i ett kapitel om metallexponeringar och hjärt- och kärlsjuklighet.

Ett nytt nationellt anafylaxidokument, i regi av Svenska föreningen för allergologi. Dokumentet, som omfattar riktlinjer om utredning, orsaker och omhändertagandet vid anafylaxi, publiceras under detta kvartal.

1.4.7 Webbplatser

Under 2013 har intensivt arbete pågått med utveckling av Centrum för arbets- och miljömedicins nya externa webbplats som ska sjösättas under 2014.

Under 2013 påbörjades vidareutvecklingen och driften av webbplatsen www.jobbafrisk.se i egen regi. En grupp som ansvarar för webbplatsen har bildats, liksom rutiner kring besvarandet av frågor som kommer in via webbplatsen. En mobiltelefonanpassad version av webbplatsen har utvecklats och en film om handksem har producerats och publicerats på webbplatsen.

Centrum för arbets- och miljömedicin medverkar även i webbplatsen viss.nu med beslutsstöd till primärvården vid utredning av arbetsrelaterade sjukdomar/besvär.

1.4.8 Övrigt kunskapsstöd, nätverk, samarbeten mm

Centrum för arbets- och miljömedicins medarbetare medverkar i en rad olika nätverk, som är en viktig kanal för kunskapsspridning. Här redovisas större samarbeten och nätverk där vi är huvudansvariga.

Inom ramen för miljösamverkan Stockholm deltar vi i en nybildad samverkansgrupp inriktad på byggnader och ventilation, som bland annat planerat en utbildningsdag om ventilation i offentliga lokaler – med fokus på skola, förskola och äldreboende.

Inom ramen för allergipreventivt arbete, där återföring av resultat från Bamse-studien (barn, allergi, miljö, Stockholm, epidemiologi) ingår, har Centrum för arbets- och miljömedicin under 2013 organiserat och medverkat i två utbildningsseminarier för skolsköterskor i Stockholms län kring allergiprevention, ett nätverksseminarium för BVC-sjuksköterskor och ett seminarium för allergiintresserad hälso- och sjukvårdspersonal. Ett fokuserat allergipreventivt förbättringsarbete i skolor och förskolor har genomförts i Järfälla kommun där sex utbildningstillfällen har erbjudits till personal inom skola och förskola. Arbetet kommer att fortsätta i en annan kommun under våren 2014.

Sedan hösten 2004 deltar vi i det regionala samverkansrådet "Regionala miljögruppen", med representanter för Länsstyrelsen, Kommunförbundet Stockholms län (KSL), SLL Tillväxt, miljö och regionplanering (TMR) och Stockholms stad. Varje år organiserar miljögruppen den så kall-

lade regionala miljödagen. Vår- och höstmöten kring aktuella hälsoskyddsfrågor har hållits med Länsstyrelsen.

En stor del av kunskapsförmedlingen till kommunernas miljökontor sker genom kommunbesök. Vid besöken presenteras respektive organisation och aktuella frågor och problem i kommunen diskuteras. Under 2013 besöktes nio av länets 26 kommuner. Under 2013 har vi gjort hälsoriskbedömningar om bland annat skadliga metaller i barnmat och förorenad mark i skolgård.

Centrum för arbets- och miljömedicin koordinerar även ett nätverk av arbets- och miljömedicinska kliniker och universitetsinstitutioner inom området arbets- och miljömedicin i mellersta Sverige. Syftet är att vara en nationell påverkansplattform för att stärka arbetsmiljöfrågor inom EU:s forskningsprogram Horizon 2020.

Vi har under 2013 arrangerat återkommande möten med bland andra Arbetsmiljöverket för att diskutera gemensamma arbetsmiljötrender och frågeställningar.

En medarbetare har varit ordförande i den nationella innemiljöorganisationen SWESIAQ (Swedish Chapter of International Society of Indoor Air Quality and Climate). Inom ramen för ordförandeskapet har SWESIAQ:s vårmöte arrangerats, i samarbete med enheten för arbetsmiljötoxikologi vid Institutet för miljömedicin vid Karolinska Institutet.

2. Särskilda uppdrag

2.1 Arbets- och miljöhälsorapportering

2.1.1 Arbetshälsorapportering

Den senaste Arbetshälsorapporten gavs ut 2012. Nu pågår planering för folkhälsoenkäten 2014 samt fördjupningsstudier. Projektet ”Bestämningsfaktorer för självskattad nedsatt arbetsförmåga” är ett fördjupningsprojekt till Arbetshälsorapporteringen och har genomförts tillsammans med Inspektionen för socialförsäkringen (ISF). Undersökningarna är gjorda på Stockholms läns folkhälsoenkäter (FHE) från 2002, 2006 och 2010. En underlagsrapport är levererad till ISF.

Arbetet med frågekonstruktion till Centrum för arbets- och miljömedicins del i folkhälsoenkäten pågår. Nästa Arbetshälsorapport planeras komma ut 2016.

2.1.2 Miljöhälsorapportering

Den nationella miljöhälsorapporten 2013 publicerades av Institutet för miljömedicin vid Karolinska Institutet. Flera medarbetare har medverkat i lanseringen och skrivit flera av rapportens kapitel.

Miljöhälsorapport Stockholm län 2013 publicerades av Centrum för arbets- och miljömedicin i september 2013. Rapporten har presenterats hos beslutsfattare, myndigheter och andra aktörer som är verksamma inom området. Som underlag för rapporten förstärktes Socialstyrelsens urval till miljöhälsoenkäten kraftigt: totalt skickades över 30 000 enkäter till barns vårdnadshavare och ungdomar i länet. Nytt för denna enkätomgång var att även 16-åringar inkluderades. Det förstärkta urvalet bekostades av särskilda anslag från Stockholms läns landsting, Länsstyrelsen och sex kommuner. Bland resultaten kan nämnas att:

- Var fjärde 16-årig flicka hade solat i solarium det senaste året.
- Var femte förälder eller ungdom i Stockholms innerstad anser att luftkvaliteten utanför deras bostad är dålig.

- Astma fortsätter att öka i alla åldersgrupper.
- Nästan var tredje 12- och 16-åring besväras av buller och höga ljudnivåer i skolmatsalen.
- Andelen barn och ungdomar som besväras av trafikbuller har ökat något sedan 2003.
- Andelen mammor som röker under graviditeten har minskat kraftigt sedan 2003, men inte i alla grupper. Jämfört med högskoleutbildade är rökning bland gravida 16 gånger vanligare hos dem med grundskola som högsta utbildning.

Under 2014 kommer, under vägledning från Centrum för arbets- och miljömedicin, några av länets kommuner att skriva kommunala miljöhälsorapporter, underlaget kommer från Miljöhälsorapport Stockholm län 2013.

Centrum för arbets- och miljömedicin har även bidragit till aktuell kunskap om miljö och barns hälsa i Socialstyrelsens rapport ”Barns och ungas hälsa, vård och omsorg”.

2.2 Skolans arbetsmiljö – Hälsosam yrkesdebut

Syftet med projektet är att minska risken för arbetsrelaterade sjukdomar och skador genom att ge studie- och yrkesvägledare bättre förutsättningar att vägleda ungdomar till ett hälsosamt yrkesval, liksom att verka för en god arbetsmiljö och bra arbetsmiljökunskap vid skolornas yrkesinriktade linjer.

Projektet är tvärvetenskapligt och alla enheter på Centrum för arbets- och miljömedicin deltar. Till projektet har referenspersoner för de olika yrkesgrupperna knutits.

Under 2013 har ett förarbete genomförts för att ta del av information från olika myndigheter, intresseorganisationer, fackföreningar med flera som arbetar med saken. En exponeringsmatris har utarbetats, där arbeten som härrör till samtliga yrkesrelaterade utbildningar som ges i Stockholms och Gotlands län, har värderats

utifrån medicinska krav, risker som kemisk exponering, hudexponering, ergonomiska ogynnsamma förhållanden, hot och våld eller andra psykosociala risker. Varje risk har vägts mot hur många elever som går respektive inriktning.

I slutet av året har ett arbete med kartläggning av kunskap, utbildning och attityder hos olika yrkesgrupper (skolhälsovård, studie och yrkesvägledare, skollära och yrkeslärare) påbörjats. Beslut togs av styrgrupp att webbenkäter och postala enkäter ska skickas ut samt följas upp av intervjuer i fokusgrupper. Arbetet fortsätter under 2014 och 2015.

2.3 Hälsöfrämjande skola – hälsoarbete i skola och förskola

Ett projekt om Hälsöfrämjande skola har projekterats i samarbete mellan Centrum för arbets- och miljömedicin och Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin respektive Centrum för hälsoinformatik och sjukvårdsforskning. Under året har förts förberedande diskussioner med syfte att utveckla ett system för evidensbaserade insatser på strukturell nivå, som kan implementeras i förskola och grundskola för att främja barn och ungdomars hälsa, välbefinnande och skolprestationer. Arbetet i arbetsgrupper påbörjas 2014 och består av flera steg: kartläggning, framtagande av ett evidensbaserade verktyg, implementering och utvärdering.

Samarbete har inletts med Livsmedelsverket och avtal har skrivits att vi tillsammans med Livsmedelsverket planerar och genomför en studie tillsammans med flera andra AMM-centra i Sverige. Syftet är att studera samband mellan livsmedelsintag, näringsstatus och halter av farliga ämnen hos skolbarn i årskurs 5. En medarbetare kommer under 2014 vara delaktig i information om studien till skolorna (elever och föräldrar) och blodprovstagning på barnen samt den kostregistrering som barnen får göra.

2.4 Stöd till SLL personal – Goda Arbetsförhållanden, inriktning för arbetsmiljö- och hälsoarbetet 2012-2014

Inom uppdraget Stöd till SLL Personal har Centrum för arbets- och miljömedicin bidragit i

arbetet med att försöka utforma hälsofrämjande åtgärder för personal. Vi har bistått vid bedömningar av ansökningar till utannonserat projektstöd från Arbetsmiljölöftet. Detta är en särskild arbetsmiljösatsning av Stockholms läns landsting under 2013–2016 omfattande 150 miljoner kronor, mot bakgrund av att landstinget nu genomför stora ombyggnationer vad gäller länets sjukhus. Centrum för arbets- och miljömedicins arbete med det särskilda uppdraget Stöd till SLL personal har också till att vi har ombetts utföra en fördjupad utvärdering (enkät och fokusgruppsintervjuer med projektledare och personal) av projekt som erhåller finansiering från Arbetsmiljölöftet 2013-2016. Detta arbete kommer i så fall att finansieras via medel från Arbetsmiljölöftet.

2.5 Kartläggning av omgivningsbuller

Under 2013 har vi med hjälp av WSP akustik drivit ett projekt för att utreda förutsättningarna till kvalitetssäkrade och harmoniserade bullerkartläggningar i Stockholms län. Det övergripande syftet är att underlätta kommunernas stadsbyggnadsplanering och bullerskyddsarbete samt att säkerställa en jämförbar kvalitet vad gäller bullerdata i länet. Inom ramen för projektet har det genomförts tio intervjuer med myndigheter och aktörer inom bullerområdet. Det har även gått ut en webbenkät till länets kommuner för att kartlägga förutsättningar och behov. Ytterligare planerade aktiviteter för våren 2014 inkluderar två seminarier, en artikel i tidskriften Bygg & Teknik samt ett internationellt konferensbidrag. Projektet slutrapporteras 2014.

Projektet ”Öppna data – Regional Bullerkarta Stockholms län” syftar till att göra den nuvarande och kommande regionala bullerkartor mer lättillgängliga genom utveckling av webbaserade karttjänster. Behovet att kunna få tillgång till den regionala bullerkartan i egna system är stort hos flera intressenter inom stadsbyggnad, miljö, forskning och andra sektorer. Projektet som påbörjades under 2013 kommer att fortgå under 2014.

